

Adhezní řízení

Je porušením práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, odkázeli trestní soud poškozeného s nárokem na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních, byť ke stanovení výše náhrady škody není třeba provádět další dokazování, jež by podstatně protáhlo trestní řízení (§ 229 odst. 1 trestního řádu).

(Nález Ústavního soudu České republiky sp.zn. IV.ÚS 405/24 ze dne 4.6.2024)

Ústavní soud rozhodl o ústavní stížnosti stěžovatelky Obce X, zastoupené JUDr. P.H., advokátem, sídlem B., proti usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 5. 12. 2023, č. j. 2 To 49/2023-1338, a rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 12. 5. 2023, č. j. 46 T 6/2021-1296, za účasti Vrchního soudu v Olomouci a Krajského soudu v Brně, jako účastníků řízení, a Vrchního státního zastupitelství v Olomouci, Krajského státního zastupitelství v Brně a M. V., jako vedlejších účastníků řízení, tak, že vrchní soud v Olomouci usnesením ze dne 5. 12. 2023, č. j. 2 To 49/2023-1338, porušil základní právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Toto usnesení se proto ruší. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost zamítá.

Z odůvodnění

I. Vymezení věci a průběh předchozího řízení

1. Obec X (nyní stěžovatelka) se jako poškozená připojila s nárokem na náhradu majetkové škody k trestnímu řízení. To bylo vedeno proti bývalé starostce obce ("vedlejší účastnice" či "obžalovaná") a J. H. ("obžalovaný"), kteří měli stěžovatelce trestnou činností způsobit škodu. Jde jednak o částku 484 000 Kč včetně DPH, představující hodnotu nedodaného štěpkovače, a jednak o vrácené dotace v částkách 2 271 508,87 Kč a 133 618,15 Kč. Celková výše škody tak činí 2 889 127,02 Kč. Primárně poškozenými byli poskytovatelé dotace, tedy Česká republika, za kterou jedná Ministerstvo životního prostředí, a Státní fond životního prostředí České republiky; ti se však k trestnímu řízení s nárokem na náhradu škody nepřipojili, neboť jim byly vyplacené prostředky v plné výši navraceny právě sekundárně poškozenou stěžovatelkou.

2. Mezi státní zástupkyní Krajského státního zastupitelství v Brně ("krajské státní zastupitelství"), vedlejší účastnicí a obžalovaným byla sjednána dohoda o vině a trestu, součástí které byla rovněž dohoda s vedlejší účastnicí na povinnosti nahradit stěžovatelce majetkovou škodu ve výši 415 896 Kč jako hodnotu za nedodaný štěpkovač (bez DPH). Zmocněnec stěžovatelky s touto částí dohody o vině a trestu nesouhlasil a trval na náhradě celé nárokované částky. S obžalovaným nebylo možné s ohledem na probíhající insolvenční řízení dohodu o náhradě škody uzavřít.

3. Krajský soud dohodu o vině a trestu za účasti zmocněnce stěžovatelky v uvedeném rozsahu schválil a se zbytkem nároku na náhradu majetkové škody odkázal stěžovatelku dle § 229 odst. 1 a 2 zákona č. [141/1961](#) Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) na řízení ve věcech občanskoprávních. Krajský soud poukázal na problematičnost uplatnění nároku stěžovatelky, především u úhrady dotace, kterou obec musela v plném rozsahu vrátit právě v důsledku předchozího jednání zejména vedlejší účastnice (manipulace s dotačním řízením). Současně však potvrdil, že je nepochybná výše jednotlivých částek, a že důvodem vrácení dotace bylo porušení podmínky jejího poskytnutí - nedodržení termínu plnění dle smlouvy o dílo, nedodání kompletní

technologie (štěpkovače) a tím nenaplnění účelu dotace, a konečně i neoprávněné platby záloh a nedoložení řádných dokladů. Dle rozhodnutí o poskytnutí dotace měla být přitom akce provedena v souladu s předloženou žádostí se 100 % sankcí za nedodržení podmínek.

4. Soud konstatoval, že nehodlá zpochybňovat konečnou výši sankce; objektivní závěry by však vyžadovaly podrobnější posouzení, jako například skutková zjištění ohledně prvotních manipulací s výběrovým řízením (předložení různých podkladů k nabídce obžalovaného H. atd.). Z hlediska možného následku ve vztahu k obci by pak bylo nutné podrobněji zkoumat možnost přerušení kauzálního nexu (zaviněné jednání vedlejší účastnice a vracení vyplacené dotace), byť jako vysoce pravděpodobná se jeví varianta jeho zachování, když toto není předmětem vlastního skutku. Stejně tak z hlediska nároku by soud musel zvažovat (a prokazovat) i možné kontrolní mechanismy obce v rámci daného dotačního řízení (jejich existenci, oprávnění a faktické jednání). To by si však vyžádalo provedení dalšího dokazování, které by tak prodloužilo trestní řízení. S přihlédnutím k tomu, že rozhodování o schválení dohody o vině a trestu fakticky žádné dodatečné dokazování nepředpokládá, soudu nezbylo, než poškozenou se zbytkem jí uplatněného nároku na náhradu majetkové škody ve smyslu § 229 odst. 2 trestního řádu odkázat na řízení ve věcech občanskoprávních. Odkázal k tomu na novější judikaturu Ústavního soudu (nález ze dne 6. 12. 2022, sp. zn. III. ÚS 1420/22 či ze dne 9. 5. 2023, sp. zn. III. ÚS 236/23), podle které v řízení, ve kterém je schvalována dohoda o vině a trestu, kde obžalovaný nesouhlasí s uložením povinnosti k náhradě škody (a to i v případě, že je výše škody uvedena v popisu skutku), není soud bez toho, aby byl ve vztahu k uplatněnému nároku na náhradu škody skutkový stav spolehlivě prokázán opatřenými důkazy (tedy bez nutnosti provádět další dokazování prodloužující trestní řízení), oprávněn obžalovanému povinnost k náhradě škody uložit.

5. Vrchní soud v Olomouci nyní rovněž napadeným usnesením odvolání stěžovatelky, které směřovala pouze proti výroku o náhradě škody vůči vedlejší účastnici, zamítl. V odůvodnění uvedl, že jde-li o část nároku na náhradu škody, na kterou se dohoda o vině a trestu nevztahuje, je možné obžalovanému uložit povinnost ji nahradit, pouze je-li skutkový stav spolehlivě a jednoznačně prokázán důkazy obsaženými ve spise. Vrchní soud současně popsal problematičnost tohoto postupu. Rozhodnutí může být totiž pro obžalovaného značně nepředvídatelné, neodpovídající tomu, na čem se se státním zástupcem dohodnul, navíc se rozhoduje bez dokazování, toliko na základě obsahu spisu. Pro strany je tak obtížně předvídatelné, nakolik soud považuje skutkový stav věci za spolehlivě prokázaný opatřenými důkazy, které jsou součástí spisu. Jednotlivé důkazy také nemohou být stranami podrobeny kritice, nemohou se k nim podle vrchního soudu vyjádřit, popřípadě nabídnout důkazy další, jiné, či svědčící pro přijetí možných odlišných závěrů. Jelikož je dohoda o vině a trestu založena na konsensu stran, nemělo by být vyhlášené rozhodnutí v rozporu s právy obžalovaného či pro něj překvapivé.

6. Vrchní soud přisvědčil krajskému soudu, že pro objektivní rozhodnutí o nároku poškozené na náhradu škody, resp. jeho zbytku, je pro postup dle § 228 tr. ř. nutno v této věci provedení dokazování - to ostatně navrhla stěžovatelka i státní zástupce. Navržený rozsah dokazování přitom odpovídá provedení všech důkazů, které byly opatřeny v průběhu přípravného řízení i řízení před soudem prvního stupně. Úlohou odvolacího soudu však není nahrazování činnosti soudu prvního stupně a provádění prakticky veškerého dokazování týkajícího se rozhodnutí o nároku na náhradu škody, včetně výslechu a zákonného poučení vedlejší účastnice. Takovýmto postupem by totiž došlo k přenosu role soudu prvního stupně na soud odvolací a stranám by tak bylo upřeno právo řádného opravného prostředku proti případnému rozhodnutí, které by odvolací soud ve věci přijal.

7. Z tohoto důvodu vrchní soud jak návrhy na provedení a doplnění dokazování, tak i odvolání stěžovatelky zamítl. Vrchní soud poukázal rovněž na § 265 tr. řádu, podle kterého i v případě zrušení napadeného rozsudku v části výroku o náhradě škody, nerozhodne-li odvolací soud sám ve věci, může pouze odkázat na řízení ve věcech občanskoprávních, nikoliv vyhovět návrhu na vrácení věci

soudu prvního stupně k dalšímu řízení. Jeho postup údajně nedevaluje práva poškozené domoci se svých nároků v jiném druhu řízení, v jehož rámci mohou být jako podkladový materiál využity již opatřené písemnosti z této trestní věci.

II. Argumentace stěžovatelky

8. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky ("Ústava") a § 72 a násl. zákona č. [182/1993](#) Sb., o Ústavním soudu ("zákon o Ústavním soudu"), se stěžovatelka domáhá zrušení napadeného usnesení vrchního soudu a rozsudku krajského soudu, neboť tvrdí, že jimi byla porušena její základní práva zaručená čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ("Listina") a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

9. Stěžovatelka uvádí, je povinností demokratického právního státu vytvořit co možná nejefektivnější systém procesních institutů sloužících ke kompenzaci škod způsobených trestnou činností. Je totiž veřejným zájmem a výsadou státu objasňovat trestnou činnost a trestat její pachatele, s čímž souvisí rovněž ochrana poškozených a pomoc při jejich odškodňování. Za účelem plného uspokojení nároků poškozeného již v trestním řízení bylo trestním soudům svěřeno rozhodování o adhezních nárocích. Řádné rozhodování v adhezním řízení je proto neodmyslitelnou součástí naplnění účelu trestního řízení (srov. § 1 odst. 1 tr. řádu). Nespravedlivé rozhodnutí, a tím spíše "nerozhodnutí" o nárocích poškozených, pak umocňuje primární újmu způsobenou trestným činem a hrozí tak vznik tzv. druhotné újmy (sekundární viktimizace, srov. § 2 odst. 5 zákona o obětech). Možnosti odkázat poškozeného s jeho nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních tudíž nelze nadužívat, neboť pak by institut uplatnění nároku na náhradu újmy v trestním řízení pozbyl svého smyslu (viz usnesení sp. zn. IV. ÚS 2177/11 ze dne 1. 12. 2011).

10. Napadanými rozhodnutími údajně došlo k porušení základního práva, které nelze napravit v občanskoprávním řízení. Vedlejší účastnice totiž nemá žádný majetek, je proti ní vedena řada exekucí a dobytost nároku na náhradu škody je vysoce nepravděpodobná. Stěžovatelka je veřejnoprávním subjektem hospodařícím s veřejnými financemi a musí uplatnit veškeré dostupné právní instituty k uplatnění svých práv. V občanskoprávním řízení má však povinnost zaplatit soudní poplatek za žalobu na náhradu škody a v případě neúspěchu v řízení je stěžovatelka postavena před riziko povinnosti hradit náhradu nákladů řízení procesně úspěšné straně. Při vědomí těchto skutečností se odkázání poškozené na řízení občanskoprávní rovná situaci, jako by byl nárok poškozené na náhradu škody (v rozsahu, ve kterém byla odkázána na řízení občanskoprávní) zamítnut. Stěžovatelka tak nyní musí vážit, zda je vůbec hospodárné a smysluplné podávat civilní žalobu a riskovat neúspěch v řízení a vynakládat na civilní řízení další nezanedbatelné náklady, a to navíc s malou pravděpodobností, že něco vymůže.

11. Stěžovatelka by chápala závěry soudu, seznal-li by krajský soud po provedeném vyhodnocení důkazů opatřených v přípravném řízení, že důkazy ohledně tvrzené škody v nějakém směru a z nějakého konkrétního důvodu neobstojí, ale krajský soud se jimi vůbec nezabýval. Stěžovatelka se rovněž domnívá, že rozsah dokazování, který byl navrhován stěžovatelkou v rámci odvolacího řízení, bylo možné provést v rámci tohoto řízení a nejednalo by se o nahrazování činnosti soudu prvního stupně. Krajský soud tedy měl k nároku stěžovatelky provést dokazování (resp. řádně vyhodnotit důkazy opatřené v přípravném řízení), vyslechnout k tomu vedlejší účastnici a umožnit jí tvrdit rozhodné skutečnosti a navrhopvat k nim případně důkazy. O nároku uplatněném stěžovatelkou mělo být rozhodnuto v řízení adhezním, neboť je to rychlejší a méně nákladné a rizikové než řízení ve věcech občanskoprávních

12. Odůvodnění obou rozhodnutí soudů i krajského státního zastupitelství, proč nelze ve věci provádět dokazování v rámci adhezního řízení, považuje stěžovatelka za nepřesvědčivé a formalistické. Krajský soud argumentuje schválenou dohodou o vině a trestu jako něčím, co "de

facto" v dané věci vylučuje provádění dalšího dodatečného dokazování, s tím ale stěžovatelka nesouhlasí a odkazuje na znění § 228 odst. 1 trestního řádu. Soudy mají primárně rozhodovat o náhradě škody v adhezním řízení, a pokud je tomu jako i v předmětné věci, kdy je škoda jasná, podložená listinnými důkazy, které jsou součástí spisu a škoda a její popis jsou součástí skutkové věty, není dán důvod, aby ji soud odkazoval se zbytkem nároku na řízení občanskoprávní. Hlavní líčení, na kterém byla schvalována dohoda o vině a trestu, přitom poskytovalo dostatečný časový prostor k provedení dokazování týkajícího se uplatňovaného nároku. Dokazování by v tomto směru nebylo nikterak složité. Stěžovatelka je přesvědčena, že důkazy založenými ve spise byly spolehlivě prokázány jak výše jejího nároku, tak odpovědnost vedlejší účastnice za vznik škody, a byly tak splněny veškeré podmínky pro přiznání nároku stěžovatelky na náhradu škody v adhezním řízení. Způsobená škoda je jasná a nesporná, obžalovaní proti škodě nijak aktivně nebrojili, jen tvrdili, že stěžovatelka není poškozenou, neboť byl sběrný dvůr vybudován. Žádné věcné argumenty, kterými by uplatněnou škodu rozporovali, tedy nezazněly.

13. Podle nálezu Ústavního soudu ze dne 16. 12. 2022, sp. zn. III. ÚS 1420/22, nalézací soud může (či dokonce musí) v případech, kdy se jedná o situaci, že je skutkový stav spolehlivě prokázán opatřenými důkazy, postupovat podle § 228 tr. řádu a nebrání-li tomu zákonná překážka, uloží soud obžalovanému vždy povinnost k náhradě škody, je-li výše škody součástí popisu skutku uvedeného ve výroku rozsudku, jímž se obžalovaný uznává vinným, a škoda v této výši nebyla dosud uhrazena. Soud přitom musí dát obžalovanému možnost se k tomuto vyjádřit a provést v tomto směru odpovídající hodnocení důkazů opatřených v přípravném řízení (viz bod 53. nálezu).

14. Podle stěžovatelky byly pro uložení povinnosti nahradit jí majetkovou škodu splněny všechny zákonné předpoklady: soud rozhodl odsuzujícím rozsudkem; škoda byla způsobena v příčinné souvislosti se skutkem, z jehož spáchání byla vedlejší účastnice uznána vinnou; o náhradě škody lze vzhledem k její povaze rozhodovat v adhezním řízení; uplatněný nárok stěžovatelky má podklad v příslušných hmotněprávních předpisech upravujících náhradu škody, přičemž v trestním řízení byla dostatečně prokázána výše tohoto nároku a odpovědnost vedlejší účastnice za škodu způsobenou trestným činem; není zde žádná zákonná překážka (ve vztahu k vedlejší účastnici), která by bránila rozhodnutí o uplatněném nároku na náhradu škody. Jsou-li splněny všechny tyto předpoklady, soud nesmí zbytečně odkazovat poškozeného s uplatněným nárokem na občanskoprávní nebo jiné řízení (k tomu blíže viz R 34/1963). Stěžovatelka tvrdí, že uzavřená dohoda o vině a trestu přinesla prospěch zejména vedlejší účastnici a orgánům činným v trestním řízení a jediným subjektem, na který mělo schválení dohody o vině a trestu v předmětné věci negativní dopad, je právě stěžovatelka. Soudy tak nedostaly své povinnosti chránit a naplňovat práva poškozených.

III. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení

15. Vrchní soud ve vyjádření odkázal na odůvodnění napadeného usnesení s tím, že považuje ústavní stížnost za nedůvodnou.

16. Krajský soud rovněž odkázal na podrobnou argumentaci obsaženou v odůvodnění jeho rozhodnutí. Zdůraznil, že je při rozhodování vázán zákony, dle kterých se u tohoto typu řízení neprovádí dokazování.

17. Vrchní státní zastupitelství v Olomouci se k ústavní stížnosti nevyjádřilo, ponechalo si však postavení vedlejšího účastníka řízení.

18. Krajské státní zastupitelství ("KSZ") uvedlo, že majetková škoda představuje jakoukoli ztrátu, o kterou se snížila hodnota majetku, a ušlý zisk. Stěžovatelka sice jednáním vedlejší účastnice vynaložila ze svého majetku finanční prostředky, avšak oproti této částce do svého majetku získala předmět díla zhotovený obžalovaným - novostavbu sběrného dvora odpadů v hodnotě ceny tohoto

díla snižené o hodnotu nedodaného štěpkovače. Je tedy evidentní, že v důsledku jednání obžalovaných se hodnota majetku stěžovatelky snížila o hodnotu nedodaného štěpkovače, ale nikoli o celkovou částku, kterou z majetku stěžovatelky nechala obžalovanému vyplatit vedlejší účastnice. I v případě, že by tvrzená škoda stěžovatelce měla následkem jednání obžalovaných vzniknout až vrácením poskytnuté dotace, bylo by sotva možné konstatovat, že se majetek stěžovatelky zmenšil o výši vrácené dotace, neboť součástí téhož jednání obžalovaných byly také úkony, jimiž se do majetku stěžovatelky dostala novostavba sběrného dvora (bez štěpkovače). Na těchto závěrech nic nemění ani úvaha, že pokud by oba obžalovaní jednali v souladu se zákonem, mohla stěžovatelka nabýt do svého majetku předmětné dílo, jehož cenu by prakticky celou pokryla poskytnutá dotace, zatímco v důsledku jednání obžalovaných nese veškeré náklady na zhotovení sběrného dvora sama. V dané věci soud postupoval zcela v intencích § 314r odst. 4 věty druhé tr. řádu, když o náhradě škody rozhodl jednak v souladu s dohodou o vině a trestu, s níž stěžovatelka souhlasila (v části) a o zbývající části nároku rozhodl podle § 229 tr. řádu. Podle KSZ je zřejmé, že nenastala situace předvídaná v § 314r odst. 4 věty druhé tr. řádu za středníkem - kdy má soud postupovat dle § 228, pokud je skutkový stav spolehlivě prokázán opatřenými důkazy. Ohledně zbývající části nároku nebyla stěžovatelka uspokojena; věcným důvodem je skutečnost, že pro rozhodnutí by bylo třeba provádět další dokazování, procesním důvodem je uzavření dohody o vině a trestu, kterou soud považoval za správnou a přiměřenou z hlediska rozsahu a způsobu náhrady škody. Takový postup není porušením zásady volného hodnocení důkazů či svévolným krácením práv stěžovatelky a není důvodem k závěru, že v řízení bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces. KSZ proto navrhuje ústavní stížnost zamítnout.

19. Vedlejší účastnice se k ústavní stížnosti vyjádřila v tom smyslu, že se jí nepodařilo zkontaktovat právního zástupce. S napadenými rozhodnutími však souhlasí, k uzavření dohody o vině a trestu přistoupila pouze z důvodu špatného zdravotního stavu, v opačném případě byla dle svých slov připravena prokázat, že stěžovatelce žádnou škodu nezpůsobila. O prodloužení lhůty k případnému dalšímu vyjádření vedlejší účastnice nepožádala.

20. Obžalovaný se k ústavní stížnosti nevyjádřil a stěžovatelka nevyužila možnost repliky k zaslaným vyjádřením.

IV. Splnění podmínek řízení

21. Ústavní soud shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka před jejím podáním vyčerpala veškeré zákonné procesní prostředky ochrany svých práv (§ 75 odst. 1 téhož zákona a contrario).

V. Vlastní posouzení věci Ústavním soudem

22. Ústavní soud předně konstatuje, že v nyní posuzované věci je sice napaden rozsudek krajského soudu a usnesení vrchního soudu, avšak fakticky - jde-li o rozsudek krajského soudu - napadá stěžovatelka pouze tu jeho část, ve které krajský soud odkázal stěžovatelku s jejím nárokem na náhradu majetkové škody vůči vedlejší účastnici na řízení ve věcech občanskoprávních (výrok III. věta první). Napadeným rozsudkem přitom krajský soud schválil dohodu o vině a trestu, uzavřenou dne 12. 5. 2023.

23. K tomu Ústavní soud připomíná, že právní institut dohody o vině a trestu představuje postup v trestním řízení, kterým dochází k podstatnému zjednodušení trestního řízení, jeho zkrácení a zefektivnění, které je ovšem stejně jako v jeho standardní podobě ukončeno pravomocným rozhodnutím o vině a trestu obviněného. Zjednodušeně řečeno se jedná o dohodnutý kompromis

mezi obviněným a státním zástupcem, obsahem kterého je doznání obviněného, že spáchal skutek, který je mu dáván za vinu, a jenž je předmětem sjednané dohody o vině a trestu, výměnou za dohodnutý mírnější trest. Obviněného je proto třeba poučit o podstatě a důsledcích dohody o vině a trestu, neboť se jejím uzavřením vzdává práva na projednání věci v hlavním líčení a práva podat odvolání proti rozsudku, kterým soud schválil dohodu o vině a trestu, s výjimkou případu, kdy takový rozsudek není v souladu s dohodou o vině a trestu, s níž souhlasil, a o podmínkách, za nichž může soud rozhodnout o řádně uplatněném nároku poškozeného.

24. Meze pravomoci soudu při rozhodování o vině a trestu obviněných jsou upraveny v § 314r tr. řádu. Podle odst. 1 tohoto ustanovení může soud při rozhodování o návrhu na schválení dohody o vině a trestu rozhodovat o skutku, jeho právní kvalifikaci, trestu a ochranném opatření pouze v rozsahu uvedeném v dohodě o vině a trestu. Podle § 175a odst. 6 písm. g) tr. řádu může být obsahem dohody mimo jiné i rozsah a způsob náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, bylo-li dohodnuto. Rovněž při rozhodování o nároku na náhradu škody je soud vázán rozsahem dohody o vině a trestu, neboť dle § 314r odst. 4 tr. řádu výrok o náhradě škody soud uvede v souladu s dohodou o vině a trestu, pokud s ní poškozený souhlasí, nebo s dohodou o vině a trestu, v níž dohodnutý rozsah a způsob náhrady škody odpovídá řádně uplatněnému nároku poškozeného.

25. Nedošlo-li však k dohodě o náhradě škody nebo nemajetkové újmy nebo o vydání bezdůvodného obohacení, neznamená to vždy, že o nich nemůže soud nad rámec dohody o vině a trestu rozhodnout. V takovém případě má soud dvě možnosti. Je-li skutkový stav spolehlivě prokázán opatřenými důkazy, postupuje podle § 228 tr. řádu (§ 314r odst. 4 věta druhá za středníkem) a nebrání-li tomu zákonná překážka, uloží obžalovanému vždy povinnost k náhradě škody, jestliže je výše škody součástí popisu skutku uvedeného ve výroku rozsudku, jímž se obžalovaný uznává vinným, a škoda v této výši nebyla dosud uhrazena (§ 228 odst. 1 tr. řádu).

26. Není-li však skutkový stav spolehlivě prokázán opatřenými důkazy, resp. není-li pro vyslovení povinnosti k náhradě škody podklad nebo bylo-li by pro rozhodnutí o povinnosti k náhradě škody třeba provádět další dokazování, jež by podstatně protáhlo trestní řízení, postupuje soud podle § 229 tr. řádu, tedy odkáže poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem. Stejně tak postupuje soud v případě zbytku nároku poškozeného, jestliže mu nárok z jakéhokoli důvodu přizná jen zčásti.

27. Dle § 314q odst. 5 tr. řádu soud při schvalování dohody o vině a trestu neprovádí dokazování; pouze považuje-li to za potřebné, může vyslechnout obviněného a opatřit potřebná vysvětlení.

28. Odvolání proti rozsudku, kterým soud schválil dohodu o vině a trestu, lze podat pouze v případě, není-li rozsudek v souladu s dohodou o vině a trestu, jejíž schválení státní zástupce soudu navrhl. Proti rozsudku, kterým soud schválil dohodu o vině a trestu, může poškozený, který uplatnil nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, podat odvolání pro nesprávnost výroku o náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo o vydání bezdůvodného obohacení, ledaže v dohodě o vině a trestu souhlasil s rozsahem a způsobem náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo vydáním bezdůvodného obohacení a tato dohoda byla soudem schválena v podobě, s níž souhlasil (§ 245 tr. řádu).

29. V nyní posuzované věci je činěno sporným, zda byl soud oprávněn či dokonce povinen uložit vedlejší účastníci povinnost k náhradě škody nad rámec sjednané dohody o vině a trestu, když celková výše škody sice byla součástí popisu skutku ve sjednané dohodě (a následně i ve výroku odsuzujícího rozsudku), avšak závazek nahradit způsobenou škodu byl v dohodě sjednán pouze na část z celkového stěžovatelkou uplatněného nároku.

30. Ústavní soud v této souvislosti již v minulosti upozornil, že obecné soudy resp. orgány činné v trestním řízení musí v řízení postupovat s respektem k procesním právům poškozených, zvláště jde-li o práva ústavně zaručená. V případě poškozených jsou to primárně (avšak nejen) práva související s uplatňováním jejich nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy v penězích či vydání bezdůvodného obohacení (srov. § 43 odst. 3 tr. řádu). Dle nálezu ze dne 1. 11. 2023, sp. zn. IV. ÚS 1971/23, postavení poškozených v trestním řízení se v posledním období značně posiluje a dochází k prohlubování jejich práv. Ke změně náhledu na postavení poškozeného došlo i v souvislosti s uplatňováním nároku na náhradu škody. Ústavní soud na toto tzv. adhezní řízení vztahuje právo poškozených na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny (nálezu ze dne 9. 8. 2016, sp. zn. I. ÚS 3456/15). Ústavní soud připustil i možné porušení práva na rovnost v řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny, koncentruje-li se trestní řízení toliko na obviněného, zatímco poškozený je ignorován (bod 36 odůvodnění nálezu ze dne 9. 10. 2012, sp. zn. II. ÚS 289/12). Podle nálezu sp. zn. Pl. ÚS 32/16 (srov. bod 67) totiž nelze postavení poškozeného redukovat na významný pramen důkazu a na subjekt, jemuž má být v trestním řízení usnadněno vyrovnání jeho majetkoprávních nároků vzniklých v přímé souvislosti se spácháním trestného činu vůči pachateli. Poškozený v trestním řízení naplňuje i některá svá základní práva.

31. S ohledem na shora uvedené není pochyb, že tzv. adhezní řízení se nenachází mimo ústavní rámec pravidel práva na soudní ochranu. Opakovaně proto Ústavní soud zdůraznil, že postupem obecného soudu v adhezním řízení může dojít k porušení základních práv poškozených, které bude vyžadovat jeho kasační zásah (srov. např. nálezu sp. zn. I. ÚS 1587/15). Řádné rozhodování o náhradě škody je totiž neodmyslitelnou součástí naplnění účelu trestního řízení (srov. § 1 odst. 1 tr. řádu), kterým je i ochrana práv poškozeného. Ta však na druhou stranu může být v řízení zajišťována pouze v zákonném rámci, jehož výklad a aplikace musí zohledňovat základní principy soudního rozhodování (čl. 36 odst. 1 a 4 Listiny).

32. V nyní posuzované věci bylo argumentováno mj. i nálezem Ústavního soudu ze dne 6. 12. 2022, sp. zn. III. ÚS 1420/22, a aplikovatelností jeho právních závěrů na nyní posuzovanou věc. V tomto nálezu řešil sice Ústavní soud poněkud odlišnou situaci, avšak učinil v něm několik obecných závěrů, které dopadají i na tento případ. Ústavní soud zde totiž odmítl právní názor, že souhlas obžalovaného s dohodou o vině a trestu byl dán rovněž k výši škody, která byla součástí skutkové věty, avšak v dané věci sloužila pouze k objektivizaci způsobeného následku v podobě vzniklé škody, kterou bylo nutné v popisu skutku vymezit za účelem subsumpce pod zákonné znaky kvalifikované skutkové podstaty trestného činu, a na to navazující určení výše trestu. Obecný soud přitom pouze ze znění skutkové věty dovodil, že je skutkový stav ohledně výše škody spolehlivě prokázán, ačkoliv již z protokolu o jednání o dohodě vyplývalo, že stěžovatel dohodu sjednal a prohlášení, že si je vědom důsledků případného schválení uzavření dohody, učinil pouze ve vztahu k dohodě o vině a trestu, nikoliv ve vztahu k výši škody. Učinil tak totiž současně s prohlášením státní zástupkyně, že o uplatněných nárocích poškozených bude soud rozhodovat samostatně. S tímto vědomím a jen v tomto rozsahu tehdy učinil stěžovatel prohlášení, a naopak výši škody a uložení povinnosti k její náhradě v řízení o schválení dohody po celou dobu výslovně odmítal. Vyčíslenou výši škody označila za spornou i státní zástupkyně, nebylo ji možné dovodit ani z podkladů shromážděných ve spisu a rozporovali ji rovněž poškození, a to dokonce tak, že některým škoda vůbec nevznikla.

33. Proto tehdy Ústavní soud učinil závěr, že byl-li skutek v dohodě popsán tak, aby nemohl být zaměněn s jiným a aby bylo odůvodněno použití určité trestní sazby [šlo o § 209 odst. 5 písm. a) tr. zákoníku], tedy nutně i s vyčíslením výše škody, sloužil tento údaj výhradně ke sjednání dohody o vině a trestu. Založit pouze na tomto popisu závěr o skutkovém stavu věci však shledal Ústavní soud v rozporu se zásadou vyjádřenou v § 2 odst. 5 tr. řádu (viz bod 47. nálezu). Jelikož nebyla splněna podmínka dle § 314r odst. 4 věty druhé za středníkem tr. řádu, tzn. skutkový stav nebyl spolehlivě prokázán opatřenými důkazy, nemohl být tehdy "aktivován" ani § 228 tr. řádu, který soudu jinak

umožňuje o náhradě škody rozhodnout (je-li výše škody součástí popisu skutku ve výroku rozsudku).

34. V nyní posuzované věci tomu však bylo jinak. Ze spisu, z dohody o vině a trestu samotné a ani ze záznamů z hlavního líčení (včetně vyjádření státní zástupkyně) nevyplývalo, že by vedlejší účastnice jakkoliv proti vyčíslení celkové výše škody, ani proti podkladům, ze kterých byla vypočtena, brojila. Po poučení soudu o důsledcích uzavírané dohody vyjádřila výslovně souhlas s popisem skutku včetně výše způsobené škody, a to bez jakékoliv výhrady. Není proto zřejmé, proč za těchto okolností nebyla zbývající část škody zahrnuta již do dohody o vině a trestu, či zda byla vůbec alespoň na počátku předmětem sjednávání dohody. Zájem poškozeného je totiž důležitým kritériem při zvažování vhodnosti vyřízení věci formou dohody o vině a trestu (srov. § 175a odst. 5 tr. řádu), a přestože dohoda o náhradě škody není obligatorní podmínkou sjednání dohody, je státní zástupce povinen v procesu jejího sjednávání hájit oprávněné zájmy poškozeného a činit kroky k tomu, aby ujednání týkající se náhrady škody bylo součástí dohody s obviněným (srovnej Metodika k postupu státních zástupců při sjednávání dohod o vině a trestu, dostupná z:

<https://verejnazaloba.cz/nsz/cinnost-nejvyšsiho-statniho-zastupitelstvi/ostatni-dokumenty/>).

35. Jak již však bylo uvedeno, i nad rámec dohody o vině a trestu může soud o zbývající části uplatněného nároku rozhodnout. Co do podmínek pro přiznání náhrady škody se v klasickém trestním řízení a v řízení o schválení dohody o vině zásadně neliší. V obou případech je totiž mimo jiné nutné splnit podmínku prokázání jak výše nároku, tak i odpovědnost obžalovaného za vznik škody. V řízení o schválení dohody o vině a trestu může být důkazní situace nadto usnadněna, je-li dohodnutý rozsah a způsob náhrady škody součástí sjednávání dohody, či obviněný uplatněné nároky poškozených nerozporuje, jako tomu bylo i nyní. Teprve jsou-li splněny veškeré podmínky pro přiznání nároku poškozeného v rámci adhezního řízení, je dle § 228 odst. 1 tr. řádu povinností soudu spolu s výrokem o vině trestným činem uložit obžalovanému i povinnost nahradit poškozenému škodu. Za takového stavu je pak rozhodnutí o odkázání poškozeného s jeho nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních zapovězeno (viz opak. cit. FENYK, J.; DRAŠTÍK, A. a kol. Trestní řád. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2017.).

36. Nejen postoj vedlejší účastnice však vede Ústavní soud k závěru, že podmínky pro přiznání nároku na náhradu škody v rámci adhezního řízení byly splněny. Jde-li o závěr obecných soudů, že by bylo nutné k prokázání výše nároku stěžovatelky provádět rozsáhlé dokazování, Ústavní soud připomíná, že i při využití institutu dohody o vině a trestu je nutné dbát na naplnění zásady materiální pravdy. Proto i samotný obsah dohody, tedy popis skutku a právní kvalifikace, musí vycházet ze zjištěného skutkového stavu věci na základě opatřených důkazů, včetně doznání obviněného. Ke sjednání dohody o vině a trestu tak nebude postačovat pouhé prohlášení obviněného, neopírá-li se zjištěný skutkový stav zároveň i o opatřené důkazy a dosavadní výsledky trestního řízení, ačkoliv je zřejmé, že na splnění podmínky "bez důvodných pochybností" budou logicky kladeny nižší nároky než v klasickém trestním řízení (srov. § 175a odst. 1 tr. řádu).

37. Proto i dohoda tak, jak byla ujednána a později i schválena krajským soudem v nyní posuzované věci, musela být odrazem zafixovaného skutkového stavu, který vycházel nejen z prohlášení obou obžalovaných, kterými byl popis skutku potvrzen a nerozporován, ale zejména z opatřených důkazů a výsledků dosavadního řízení. To dokládá i vyjádření soudu z průběhu hlavního líčení: "Co se týče skutkových zjištění, soud nemá pochybnosti... Soud z toho spisového materiálu zjistil i více důkazů svědčících o manipulaci s tím primárním výběrovým řízením... obsahem spisu jsou zjevně důkazy, že docházelo k manipulaci výběrovým řízením...není to jen to, co je popsáno ve skutkové větě... je zcela zjevné, že prostě to řízení od samého počátku bylo zmanipulované. To znamená za této situace ta skutková zjištění, která tam jsou, dle názoru soudu při tom hodnocení důkazů, které odpovídá možnosti v rámci dohody, bezpochyby obstojí..." (zvukový záznam z veřejného zasedání CD MS 18/2023, č. l. 1291, čas 0.16).

38. Dostačoval-li tedy takto zjištěný skutkový stav pro závěr, že se skutek stal, je trestným činem a spáchali jej vedlejší účastnice a obžalovaný, a následně i pro samotné rozhodnutí o jejich vině a trestu, pak nedává rozumný smysl, proč nemohl být obdobně (tedy rovněž bez rozsáhlého provádění týchž důkazů) zjištěn skutkový stav ve vztahu ke způsobené škodě, resp. proč takto zjištěný skutkový stav nepovažoval soud za dostačující pro přiznání náhrady škody. Jinak řečeno, krajskému soudu nic nebránilo stejným způsobem vyhodnotit tytéž důkazy (které sami obžalovaní nadto při uzavírání a schvalování dohody o vině a trestu verifikovali) i pro potřeby přiznání zbývající části majetkové škody, případně si opatřit potřebná vysvětlení, což trestní řád rovněž dovoluje (§ 314q odst. 5). Namísto toho však soud na rozhodování o nároku stěžovatelky rezignoval.

39. Ústavní soud považuje za relevantní i vyjádření státního zástupce Vrchního státního zastupitelství v Olomouci, které přednesl v průběhu veřejného zasedání před vrchním soudem dne 5. 12. 2023 (viz protokol č. l. 1334, příp. zvukový záznam č. l. 1337). Vrchní státní zástupce považoval odvolání stěžovatelky za důvodné a navrhl, aby vrchní soud zrušil rozhodnutí krajského soudu ve výroku o náhradě škody a sám o nároku stěžovatelky rozhodl dle § 228 odst. 1 tr. řádu. Při veřejném zasedání přitom označil důvody krajského soudu, pro které o náhradě škody sám nerozhodl, za nerelevantní až účelové. Skutečnosti, ke kterým by bylo podle krajského soudu nutné provést další dokazování (prvotní manipulace s výběrovým řízením, komunikace mezi vedlejší účastnicí a Státním fondem životního prostředí či kontrolní mechanizmy obce) mají dle státního zástupce pouze okrajový význam a nejsou pro rozhodování o nároku zásadní. Je nepochybné, že obec zaplatila částku, kterou by při dodržení dotačních podmínek nezaplatila, jinak řečeno pokud by vedlejší účastnice spolu s obžalovaným trestnou činností nespáchala, nemusela by obec tuto částku ze svého rozpočtu vynaložit. Jednáním vedlejší účastnice tak byla obci škoda způsobena. Dle státního zástupce jsou přitom všechny doklady k provedeným platbám součástí spisu a jejich přečtení nejde nad rámec účelnosti a rychlosti odvolacího řízení.

40. Ústavní soud závěrem odkazuje na oprávnění soudu rozhodnout i o náhradě škody,

je-li skutkový stav spolehlivě prokázán opatřenými důkazy (§ 314r odst. 4 ve spojení s § 228 tr. řádu), a je-li výše škody součástí popisu skutku uvedeného ve výroku rozsudku, jímž se obviněný uznává vinným. Postupuje-li soud v případech, kdy není dohoda o výši a způsobu náhrady škody součástí dohody o vině a trestu, a rozhoduje o náhradě škody dle § 228 tr. řádu, musí být i o této skutečnosti, jako o jednom z důsledků schválení dohody, obviněný poučen a ve vztahu k uplatněným nárokům vyslechnut. Ačkoliv se v tomto řízení dokazování neprovádí, již sama podmínka spolehlivého prokázání skutkového stavu opatřenými důkazy, možnost soudu vyslechnout obviněného či opatřit si potřebná vysvětlení (§ 314q odst. 5 tr. řádu) zjevně svědčí o nezbytnosti vyhodnocování opatřených důkazů soudem i při rozhodování o schvalování dohody o vině a trestu.

VI. Závěr

41. Na základě všech výše uvedených důvodů dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná, neboť v řízení nebyla dostatečným způsobem chráněna práva stěžovatelky jako osoby poškozené trestnou činností. Ústavní soud totiž proti obecným soudům shledal, že podmínky pro rozhodnutí o zbývající části nároku na náhradu škody stěžovatelky, a to jak v adhezním řízení před krajským soudem, tak v řízení o odvolání před vrchním soudem, byly splněny. V nyní posuzované věci tak bylo ústavně excesivním hodnocením skutkového stavu a způsobem interpretace a aplikace podústavního práva trestními soudy porušeno ústavně zaručené základní právo stěžovatelky na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

42. Protože však § 265 tr. řádu odvolacímu soudu neumožňuje vrátit soudu prvního stupně věc k novému projednání a rozhodnutí jen v části týkající se náhrady škody, přistoupil Ústavní soud ke zrušení toliko usnesení vrchního soudu. Tím je vytvořen procesní prostor pro ochranu práva

stěžovatelky uvnitř soustavy obecných soudů a ve vztahu k rozhodnutí Krajského soudu v Brně ústavní stížnost zamítl (§ 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu), neboť nyní bude na Vrchním soudu v Olomouci, aby ve věci postupoval a rozhodl ústavně konformním způsobem.

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Koupě nemovité věci](#)
- [Nesprávný úřední postup \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Platební neschopnost \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Předkupní právo \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Přerušování řízení \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Rodinný závod \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Dědictví](#)
- [Výživné](#)
- [Valná hromada](#)
- [Ustanovení zástupce](#)
- [Náhrada škody](#)